

DE SCHILDERIJEN VAN

FREDERIK EN ELIZABETH, KONING EN KONINGIN VAN BOHEMEN.

Doctoraalscriptie door Willem-Jan Hoogsteder

Kunsthistorisch Instituut der Rijks Universiteit te Utrecht

Londen en Utrecht,

jan. 1984 - jan. 1986.

Aan mijn ouders

Niets uit deze scriptie mag worden gereproduceerd d.m.v. boekdruk,
foto-offset, fotocopie, microfilm, of welk ander medium dan ook,
zonder schriftelijke toestemming van:

W-J. Hoogsteder
p/a Surinamestraat 26
2585 GJ s-Gravenhage.

INHOUD:

DEEL I

Voorwoord	p.5
Verklaring der tekens	p.6
Bibliografie	p.8
Inleiding	p.9
Historische Achtergrond	p.11
Frederik en Elizabeth en het culturele leven van hun tijd	p.34
Bespreking van het Bronnenmateriaal	p.51
Catalogue Raisonné	p.54
Notenlijst	p.229

DEEL II

Uittreksels en Concordanties van het Bronnenmateriaal	p.2
Publicatie van het Bronnenmateriaal	p.45

DEEL III

Afbeeldingen	220 stuks
--------------	-----------

DEEL I

VOORWOORD

Drie mensen wil ik in het bijzonder bedanken: Christopher White, die mij het idee aangedragen heeft de schilderijen verzameling van de koningin van Bohemen aan een onderzoek te onderwerpen; Jhr. F.G.L.O. van Kretschmar, die veel van zijn tijd opofferde om zijn kennis van portretten in het algemeen en van die met betrekking tot de winterkoning in het bijzonder met mij te delen; en Dr. A. Blankert, die mij gedurende het vervaardigen van mijn scriptie begeleidde, mij van vele goede ideeën voorzag en talloze nuttige opmerkingen bij het manuscript plaatste.

Ook naar de staf van het Iconografisch Bureau en van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, beide te 's-Gravenhage, van de National Portrait Gallery Archives, het Warburg Institute en de Witt Library, alle te Londen, en van de Bodleian Library, te Oxford, gaat mijn dank.

Verhelderend zijn de gesprekken geweest, die ik met Sir Oliver Millar, Martin Royalton-Kisch, L.J van der Klooster, John Murdoch en Edward Archibald voerde.

Veel medewerking ontving ik van veilinghuizen bij het vergaren van foto's. De hulp van Sotheby's Old Master Paintings Department, te Londen, was uiterst genereus.

Het schrijven van de scriptie en met name het aanbrengen van verbeteringen werd enorm vergemakkelijkt door het gebruik van een tekstverwerker. Ik ben Marcello Palazzi zeer veel dank verschuldigd voor het feit dat hij zijn computer aan mij ter beschikking heeft willen stellen.

VERKLARING DER TEKENS

a.3	:zie afbeelding 3. Dit is een afbeelding van het schilderij dat in de tekst besproken wordt.
a.12 (vb)	:zie afbeelding 12. Dit is een afbeelding van een schilderij dat vergelijkbaar is met dat wat in de tekst besproken wordt.
n.	:noot
sch	:schilder
gem	:gemarkt
d+m	:drager en medium
coll	:collectie
herk	:herkomst
(>) Honthorst	:zie in de Catalogue Raisonné onder de beschrijving van Honthorst.
(> Honthorst)	:zie in de Catalogue Raisonné onder de beschrijving van een schilderij door Honthorst, dat onder een nummer is opgenomen.
NPG	:National Portrait Gallery te Londen.
R	:Inventaris van de schilderijen in het Koningshuis te Rhenen, dat in 1633 door Anthoni Alberts de Beer werd opgemaakt.
HB	:Inventaris dat in 1685 werd opgemaakt van de keurvorstelijke schilderijenverzameling in Heidelberg.
P	:De beschrijving van enige schilderijen in Combe Abbey in: Th. Pennant, "Journey from Chester to London", London 1782.
C.A.	:Inventaris van de schilderijenverzameling in Combe Abbey uit 1866.
C	:Catalogus van de veiling van oude schilderijen bij Christie te Londen op 13 april 1923.
Sl.	:Catalogus van de veiling van oude schilderijen bij Sotheby te Londen op 27 november 1968.
S2.	:Catalogus van de veiling van oude schilderijen bij Sotheby te Londen op 19 februari 1969.
S3.	:Catalogus van de veiling van oude schilderijen bij Sotheby te Londen op 15 januari 1969.
Phi.	:Catalogus van de veiling van oude schilderijen bij Phillips te Londen op 18 december 1984.
Tax1.	:Beschrijving van schilderijen die de Engelse Staat "in lieu" van belasting geaccepteerd heeft van de nabestaanden van de zesde graaf van Craven, d.d. 27 januari 1965.
Tax2.	:Beschrijving van schilderijen die de National Portrait Gallery te Londen uit de collectie van de graven van Craven gekocht heeft d.d. 5 januari 1967.
A	:Gids van Ashdown House, Hampstead Marshall, uitgegeven door de National Trust.

Deze afkortingen zijn over de gehele scriptie gebruikt. De bronnen waarnaar de lettertekens refereren zijn in deel II in het geheel of ten dele gepubliceerd en bovendien geconcordeerd.

De regelmatig geraadpleegde litteratuur is afgekort met de naam van de schrijver. In de Bibliografie wordt deze litteratuur exact opgegeven.

Voor de schrijfwijze van persoonsnamen is in deze scriptie de volgende regel aangehouden: de voor- en achternamen van personen worden in de betreffende landstaal geschreven, terwijl hun titels doorgaans in het Nederlands vertaald zijn.
(v.b.: James (I) Stuart, Koning van Engeland.)

Uitzondering op deze regel vormen de voornamen van:

Friedrich V, Keurvorst van de Palts;
(deze wordt "Frederik" genoemd, aangezien de vorst al in de 17e eeuw in de Nederlanden onder deze naam bekend stond),

Friedrich Heinrich, Prins van de Palts;
(deze wordt "Frederik Henry" genoemd, om verwarring met Frederik Hendrik, Prins van Oranje, en Henry Frederick, Prins van Wales, te voorkomen),

Ruprecht, Prins van de Palts;
(deze wordt "Rupert" genoemd, aangezien hij onder deze naam in de 17e eeuw in de Nederlanden en in Engeland, waar hij het grootste deel van zijn leven doorbracht, bekend stond).

In de Uittreksels en Concordanties ben ik voor de schrijfwijze van de naam van de schilder uitgegaan van de beginletter van de voornaam en de volledige achternaam. Het gedeelte van de naam dat tussen haakjes staat geeft aan hoe deze in de bron geschreven wordt.

(v.b.: G(errit) van Honthorst : de bron noemt de schilder voluit
"Gerrit van Honthorst"
(G. van) Honthorst : de bron noemt de schilder slechts
"Honthorst")

BIBLIOGRAFIE

In deze litteratuuropgave wordt de verklaring gegeven van de boeken die in de notenlijst afgekort worden.

- Baker :L.M. Baker, "The letters of Elizabeth, Queen of Bohemia", Londen 1953.
- Biesboer c.s. :P. Biesboer, M. Fernhout, A. van Grevenstein en K. Levy, Gerestaureerd: "Aankomst van Frederik van de Palts en zijn gemalin Elisabeth Stuart te Vlissingen, 29 april 1613", "Kijken in het Frans Halsmuseum / de Hallen" Extra, nr. 9, (dec.1983).
- Braun :H. Braun, "Gerard und Willem van Honthorst", proefschrift aan de universiteit van Goettingen, 1966.
- Bromley :Sir G. Bromley, "Collection of Original Royal Letters", Londen 1787.
- Carpenter :W.H. Carpenter, "Pictorial Notices...A Memoir of Sir Anthony van Dijck", Londen 1844.
- Cat.Rijks. 1976:"Alle schilderijen van het Rijksmuseum te Amsterdam, volledig geillustreerde catalogus", Amsterdam, 1967.
- van der Doort :Abraham van der Doort's Catalogue of the Collections of Charles I, ed. O. Millar, "Walpole Society", vol xxxvii (1960)
- Green :M.A. Everett Green, "Elizabeth, Electress Palatine and Queen of Bohemia", rev. S.C. Lomas, Londen 1855, new ed. 1909.
- Kettering :A. McNeil Kettering, "The Dutch Arcadia, Pastoral Art and its Audience in the Golden Age", Montclair en Ottawa 1983.
- Sainsbury :W.N. Sainsbury, "Original Unpublished Papers, illustrative of the life of Sir Peter Paul Rubens", Londen 1859.
- N.P.G. 1963 :Tentoonstellingscatalogus, "The Winter Queen. Elizabeth, Queen of Bohemia and her Family", National Portrait Gallery, Londen 1963.
- Oman :C. Oman, "Elizabeth of Bohemia", Londen 1938.
- Sale :The Inventories and Valuations of the King's Goods 1649-1651, ed. O. Millar, "Walpole Society", vol. xliii (1972).
- Vertue :G. Vertue, Notebooks, 6 delen en index-deel, "Walpole Society", vol. xviii (1930), vol. xx (1932), vol.xxii (1934), vol xxiv (1936), vol. xxvi (1938), vol. xxix (1947), vol xxx (1955).
- van der Vinne : "Dagelijkse aantekeninge van Vincent Laurensz. van der Vinne", ingeleid en bewerkt door B. Sliggers Jr., Haarlem 1979.
- Wendland :A. Wendland, Die Briefe Elisabeth Stuart, "Litterarische Verein Stuttgart", tl. 228, (1902).
- White :Ch. White, "The Dutch Pictures in the Collection of Her Majesty the Queen", Cambridge 1982.